

Wanda Haberkantówna

Data urodzenia: 10 maja 1871

Miejsce urodzenia: Dąbie

Data śmierci: 16 marca 1930

Miejsce śmierci: Warszawa

Rodzice: Helena z Tydelskich i Adam Haberkant

Profesja: przyrodniczka należąca do grupy prekursorów rozwoju dydaktyki biologii i edukacji ekologicznej w Polsce w 1. poł. XX wieku

Słowa kluczowe: Wanda Haberkantówna, biografia intelektualna, historia edukacji, dydaktyka przyrody, emancypacja kobiet, pedagogika reformy, polska oświata przełomu XIX/XX w., edukacja ekologiczna

Biogram¹

Wanda Haberkantówna odegrała fundamentalną rolę w kształtowaniu nowoczesnej polskiej edukacji przyrodniczej na przełomie XIX i XX wieku. Urodzona 10 maja 1871 roku w Dąbiu nad Nerem jako córka ewangelickiego pastora Jana Adama Haberkanta, uczestnika powstania styczniowego i carskiego zesłańca, wychowywała się w atmosferze głębokiego patriotyzmu i wysokiej kultury intelektualnej. Po ukończeniu gimnazjum rosyjskiego w Kaliszu w 1887 roku i pierwszych doświadczeniach pedagogicznych w szkole siostry w Koninie, podjęła odważną decyzję o studiach zagranicznych. W latach 1893-1897 studiowała chemię na Uniwersytecie Genewskim, uzyskując stopień doktora po obronie rozprawy "Recherches sur deux Acides Naphtopicroiques". Było to wyjątkowe osiągnięcie dla Polki w końcu XIX wieku. Po powrocie do kraju rozpoczęła karierę pedagogiczną, najpierw w Koninie, a od 1902 roku w Warszawie. Najważniejszym miejscem jej działalności stało się Prywatne Gimnazjum i Liceum Żeńskie Kowalczykówny i Jawurkówny, gdzie przez ponad dwadzieścia lat rozwijała nowatorskie metody nauczania przyrody.

Haberkantówna konsekwentnie walczyła z werbalizmem i suchą systematyką, wprowadzając zasady szkoły twórczej oparte na bezpośredniej obserwacji i doświadczeniu. Pioniersko wykorzystywała kinematograf pedagogiczny w edukacji oraz opracowała metodę

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

typów biologicznych, koncentrując się na przystosowaniach organizmów do środowiska. Jej warsztat udokumentowały unikalne "Protokoły lekcji przyrodoznawstwa" (1920-1923). Jako prekursorka edukacji ekologicznej, w publikacjach dla dzieci takich jak "Śmietnik" czy "Staw" ukazywała złożoność świata natury i wzajemne powiązania między organizmami. Jej panteistyczne podejście do przyrody stanowiło filozoficzne podłoże pedagogiki mającej na celu budzenie szacunku dla naturalnego porządku.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę pracowała w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jako wizytatorka szkół, wpływając na programy nauczania i kształcąc kadry pedagogiczne. Budowanie autorytetu kobiety-naukowca wymagało strategii "podwójnej ekscelencji" i świadomego wykorzystywania prestiżu stopnia doktora. Koncepcje Haberkantówny wpisywały się w międzynarodowy nurt "nowego wychowania", podobnie jak prace Montessori i Deweya. Jej dziedzictwo pedagogiczne, szczególnie w zakresie dydaktyki przyrodniczej i wczesnej myśli ekologicznej, pozostaje trwałym elementem polskiej oświaty, zasługując na miejsce w pantheonie wybitnych reformatorów edukacji.

Zmarła w Warszawie 16 marca 1930.

Bibliografia

Źródła :

Archive ouverte Université de Genève. Haberkant Wanda. *Recherches sur deux acides naphthopicroiques*. Doctoral Thesis, 1897. doi: 10.13097/archive-ouverte/unige: 27241; dostęp online 30.05.2025, <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:27241>

Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Wanda Haberkant (1871-1930) – biologia, pedagogika. Sygn. 302/550/0/1-5.

Haberkantówna W., *Protokoły lekcji przyrodoznawstwa: odbytych w r. szkolnym 1918/19 w klasie pierwszej gimnazjum p. Kowalczykówny w Warszawie*, cz. 1, Lwów, Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1920, s. 1-136; dostęp online 21.05.2025, <<https://tinyurl.com/22wcyrjz>>

Haberkantówna W., *Protokoły lekcji przyrodoznawstwa: odbytych w r. szkolnym 1919/20 w klasie drugiej gimnazjum p. J. Kowalczykówny w Warszawie*, cz. 2, Lwów, Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1922, s. 1-136; dostęp online 21.05.2025, <<https://tinyurl.com/2b354r2r>>

Haberkantówna W., *Protokoły lekcji przyrodoznawstwa: odbytych w r. szkolnym 1919/20 w klasie trzeciej gimnazjum, p. J. Kowalczykówny w Warszawie*, cz. 3, Lwów, Książnica Polska

Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1923, s. 1-146; dostęp online 21.05.2025, <<https://tinyurl.com/26knxokz>>

Haberkantówna W., *Śmietnik: opowiadania przyrodnicze*, Warszawa, Książnica-Atlas, 1928.

Haberkantówna W., *Uwagi w sprawie nauczania higieny w gimnazjach. (Referat wygłoszony na posiedzeniu lekarzy szkolnych w Warszawie dnia 16.II.1918)*, Poznań, odbitka z „Wychowania Fizycznego”, 1928, z. 6 i 7-8.

Haberkantówna W., *Z naszych wycieczek*, Warszawa, M. Arct, 1925.

Opracowania:

Baraniak B. *Nauczanie biologii według Wandy Haberkantówny*, „Biologia w Szkole: czasopismo dla nauczycieli”, 1996, nr 5, s. 257-262.

Baraniak B., *Poglądy i działalność edukacyjna Wandy Haberkantówny na tle historii*, „Kultura i Edukacja”, 1997, nr 1/2, s. 107-129.

Baraniak B., *Wanda Haberkantówna o nauczaniu przyrodoznawstwa*, „Ruch Pedagogiczny”, 1999, nr 3/4, s. 101-115.

Cybulska K., Gołdyn P., *Haberkantówna Wanda (1871–1930)* [w:] *Działaczki i działacze oświatowi w Królestwie Polskim u progu niepodległości. Słownik biograficzny*, t. 1, red. A. Bołdyrew, A. Wałęga, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023, s. 297-298.

Romanowska L., Witkowska H., *Wanda Haberkantówna (nauczycielka)*, Kraków, Dom Książki Polskiej, 1935.